

Kościół wobec wychowania medialnego pokolenia on-line

I. Młode pokolenie epoki cyfrowej

W Orędziu na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu Ojciec święty Franciszek trafnie zauważa, że dzięki szybkiemu rozwojowi technologicznemu wiele osób ma niemal nieograniczony dostęp do nowych mediów, a tym samym „możliwość natychmiastowego dzielenia się informacjami i rozpowszechniania ich na szeroką skalę”¹. To prawda, bo jak się okazuje, człowiek już w kilka minut po przyjściu na świat może zaistnieć w Sieci. W Wielkiej Brytanii przeprowadzono badania, z których wynika, że 21% brytyjskich rodziców, właśnie po upływie takiego czasu, stworzyło w serwisie społecznościowym profil swojego nowo narodzonego dziecka². Jeśli chodzi o pierwszy bezpośredni kontakt dziecka z Internetem, to przypada on najczęściej na wiek między 7. a 11. rokiem życia, choć 16% badanych rodziców przyznaje, że ich dziecko miało kontakt z Internetem w wieku czterech lat lub mniej. Młodym ludziom trudno sobie wyobrazić dzisiejszy świat bez Internetu. Około 30% nastolatków pozostaje on-line cały czas niezależnie od miejsca pobytu, a 93,4% codziennie korzysta z Internetu w domu³. Co trzeci nastolatek (36%) nie wyobraża sobie dnia bez telefonu komórkowego. Prawie co trzeci (27%) na pewno wróciłby się po telefon komórkowy,

¹ Franciszek, *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.

² K. Łuszczek, *Znaczenie teorii kontroli społecznej dla rozwoju pedagogiki medialnej*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, 605.

³ Badania Nastolatki 3.0 – NASK, 2016. Por. www.dzieckowsieci.pl (dostęp: 13.12.2017).

gdyby zapomniał go wziąć z domu. Podobny odsetek młodych (28%), co prawda nie wróciłby po komórkę, ale czułby w związku z tym wewnętrzny niepokój⁴.

Te przykładowe dane statystyczne potwierdzają fakt, że elementem charakterystycznym ostatnich dekad jest intensywny rozwój mediów elektronicznych i mediów cyfrowych. Mówi się wręcz o rewolucji elektronicznej czy rewolucji cyfrowej⁵. Dzieci i młodzież – „pokolenie cyfrowe”⁶, jak ich określa Benedykt XVI – żyją na „kontynencie cyfrowym”⁷ zdominowanym przez tak zwane *nowe media* i podobnie jak dorośli, weszli w nową epokę cywilizacyjną, epokę cyfrową, nazywaną często *epoką społeczeństwa informacyjnego*⁸. Pokoleniu temu przypisuje się rozmaite określenia, m.in.: *pokolenie on-line*, *e-generacja*, *cyfrowi tubylcy*, *pokolenie Internetu* czy chociażby *pokolenie SMS-ów* albo *pokolenie prawego kciuka*.

Jest to generacja, która urodziła się i wychowuje w otoczeniu nowych *technologii informacyjno-komunikacyjnych* (ICT), nazywanych również *technologiami medialnymi*⁹. Całe świadome życie spędzają w otoczeniu komputerów, Internetu, gier sieciowych, kamer i aparatów cyfrowych, odtwarzaczy mp3 i mp4, telefonów komórkowych, smartwatchów i wszystkich pozostałych cyfrowych zdobyczy XXI wieku¹⁰. Można zatem powiedzieć, że urodzili się już jako „użytkownicy nowych mediów”¹¹. Co więcej, codzienna przestrzeń życia tego pokolenia w bardzo szyb-

⁴ Por. L. Kirwil, *Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo na tle danych dla UE*, Wstępny raport z badań EU Kids Online przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9-16 lat i ich rodziców, Warszawa 2010, 2-3, http://www.swps.pl/images/stories/dokumenty/raport_eukidsonline_polska.pdf. Warto zapoznać się także z wynikami innych badań: <http://www.edukacjamedialna.pl/news.php?extend.209.1/>, <http://www.edukacjamedialna.pl/news.php?extend.208.1/> (dostęp: 13.12.2017).

⁵ Por. S. Dziekoński, *Uwarunkowania wychowania współczesnej młodzieży*, w: J. Kotowski (red.), *Wychowanie i szkoła pełne nadziei*, Episteme (2009)94, 9.

⁶ Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni*, Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.

⁷ Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*, Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.

⁸ R. Czekański ostatnie dziesięciolecie określa jako „erę komunikacji”. Jak zauważa, rozwój technologii następuje w niej niemal z dnia na dzień. Człowiek niestety nie zawsze potrafi nadażyć za tymi zmianami. Por. R. Czekański, *Katecheza komunikacją wiary*, Płock 2006, 14.

⁹ Por. J. Mariański, *Nowe technologie medialne w ocenie społecznego nauczania Kościoła*, w: S. Partycki (red.), *E-gospodarka, E-społeczeństwo w Europie Środkowej i Wschodniej*, T. 1, Lublin 2009, 125.

¹⁰ Por. J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot 2011, 25.

¹¹ Pokolenie *digital natives* od urodzenia dorasta w świecie, w którym dominują nowe media. Tym samym niejako utożsamiają się z *generacją Z*, czyli dziećmi urodzonymi na Zachodzie na przełomie XX i XXI wieku.

kim tempie poszerza się o coraz to nowsze technologie. Zwiększa się ich dostępność i popularność. Wobec powyższego, wszystkie nowe media oraz związane z nimi usługi, stają się podstawowym i dominującym ogniwem środowiska życia *pokolenia on-line*¹².

Dzisiaj, inaczej niż kilkanaście lat temu, wygląda uczenie się, praca, prowadzenie biznesu, handel, ochrona zdrowia, administracja, a nawet spędzanie wolnego czasu. Młodzi będąc członkami społeczeństwa informacyjnego – jako nowej formy organizacji życia – posiadają ogromne możliwości w zakresie dostępu do informacji, usług i rozrywki na życzenie, mogą swobodnie operować danymi, przeprowadzać rozmaite operacje na odległość, komunikować się w dowolnej chwili i z dowolnego miejsca¹³. Tym samym żyją w „globalnej wiosce” – świecie połączonym w wirtualną całość za pomocą sieci telekomunikacyjnej¹⁴ i stają się „globalnymi nastolatkami”, ukształtowanymi przez globalną kulturę i jej specyficzne cechy, takie jak dążenie do niczym nieskrępowanej wolności konsumpcji, wygody, natychmiastowej gratyfikacji. „Produktem tej kultury” jest „globalny nastolatek”¹⁵.

Nowe media w intensywny sposób oddziałują na życie młodych, którzy będąc w fazie największego rozwoju fizycznego i psychicznego, chłoną wszelkie sygnały do nich docierające. Ich kontakt z nowymi mediami rozpoczyna się bardzo wcześnie i ma charakter codzienny, permanentny, z biegiem lat coraz dłuższy. To za ich pośrednictwem młodzi ludzie mogą przekraczać próg rzeczywistości i przenosić się w świat wirtualny z wielką ilością efektów specjalnych, czując się jak w świecie realnym. Taki świat stał się dla niejednego „globalnego nastolatka” codziennością. W cyberprzestrzeni rozmawia się, wymienia poglądy, tworzy wymyślone przez siebie postacie, uczestniczy w cyberżyciu. W wielu wypadkach powrót do rzeczywistości okazuje się jednak bardzo trudny bądź nawet niemożliwy, co powoduje powolne izolowanie się od rzeczywistej społeczności, prowadzi do chorób, patologii, uzależnień, a w skrajnych przypadkach nawet do fizycznego wyczerpania i śmierci¹⁶.

¹² Por. J. Izdebska, *Wprowadzenie*, w: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – aktualność tematu, jego znaczenie pedagogiczne i społeczne*, Białystok 2005, 9.

¹³ Por. S. Dziekoński, *Uwarunkowania wychowania współczesnej młodzieży*, 9-10.

¹⁴ Świat ten określany jest w rozmaity sposób. Przykładowo autorzy dokumentu *Etyka w Internecie* piszą: „Dziś nie trzeba mieć wielkiej wyobraźni, by myśleć o Ziemi jako o okablowanym globie tętniącym elektronicznymi przekazami (...)”. EI 1.

¹⁵ Por. A. Kruczek, *Era „globalnych nastolatków”*, Wywiad z dr E. Smołą z Katedry Filozofii Wychowania KUL, *Nasz Dziennik* (11.03.2011), 13.

¹⁶ Por. R. Czekalski, *Katecheza komunikacją wiary*, 14; A. Andrzejewska, *Świat wirtualny – kreatorem rzeczywistości dziecka*, w: J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.), *Cyberświat – możliwości i zagrożenia*, Warszawa 2009, 180-181.

Niektórzy twierdzą, że formacyjny wpływ nowych mediów rywalizuje dzisiaj z wpływem szkoły, Kościoła, a także samej rodziny. Osobiście jestem zdania, że wpływ ten jest już chyba niestety największy. Błędem byłoby jednak twierdzenie, że wpływ owych technologii na rozwój człowieka dokonuje się automatycznie, przez sam fakt obcowania z nimi. To, czy korzystanie z nowych mediów przyniesie takie lub inne efekty, w głównej mierze zależy od tego, w jakim stopniu młodzi ludzie przygotowani są do korzystania z tych technologii i odbioru treści różnych komunikatów medialnych oraz czy posiadają umiejętności dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów¹⁷.

II. Potrzeba wychowania do nowych mediów

Ponieważ współczesna cywilizacja – stechnologizowana i zmediatyzowana jak nigdy wcześniej – stawia ludzi wobec ciągle nowych wyzwań, a nowe media coraz częściej i silniej ingerują w życie człowieka, stąd niezbędna dla powstającego cały czas nowego społeczeństwa informacyjnego wydaje się być szeroko rozumiana edukacja medialna. W przypadku młodego pokolenia, zamiast edukacji medialnej, lepiej jednak realizować tak zwane wychowanie medialne, albowiem kładzie ono bardziej nacisk na aspekty kulturowe, kształtowanie postaw i świat wartości młodego człowieka, a nie koncentruje się wyłącznie na technologicznej sprawności, którą obecne pokolenie nabywa dzisiaj niejako w sposób naturalny. Potwierdza to Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, która w dokumencie *Kościół a Internet* pisze: „Nauczanie o Internecie i nowej technologii wiąże się z czymś więcej, niż techniki nauczania; młodzi ludzie muszą się nauczyć, w jaki sposób dobrze funkcjonować w świecie cyberprzestrzeni, dokonując roztropnych osądów, zgodnie ze zdrowymi kryteriami moralnymi odnośnie do tego, co w niej znajdują i stosować nową technologię dla swego integralnego rozwoju i dla pożytku innych”¹⁸.

Wychowanie i formacja to kwestie stanowiące dziś jedno z najbardziej naglących wyzwań, przed jakimi stoją środowiska odpowiedzialne za rozwój i wychowanie młodego pokolenia¹⁹. Potrzeba bowiem dzisiaj takich ludzi, rodzin i wspólnot, które uczynią z wychowania rację swego bytu i pierwszorzędny cel. Chodzi o tak zwane środowiska wychowawcze, które poświęcą się wychowa-

¹⁷ Por. M. Andrzejewski, *Wychowanie do odbioru nowych mediów młodego pokolenia społeczeństwa informacyjnego*, Gniezno 2013, 18.

¹⁸ KI 7.

¹⁹ Por. Benedykt XVI, *Rola Internetu w formacji seminaryjnej*, Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej – 7.02.2011, *L'Osservatore Romano* (wyd. pol.), 32(2011)4/332, 12.

niu, oddadzą bez zastrzeżeń swoje siły, szukać będą współpracy i pomocy, oraz podejmować będą takie próby, by w sposób twórczy i odpowiedzialny odnawiać wszelkie procesy wychowawcze²⁰. Zaliczyć można do nich przede wszystkim: rodzinę, szkołę i Kościół.

Według *Nowego słownika pedagogicznego* wychowanie jest świadomą działalnością opartą na relacji osobowościowej między wychowankiem a wychowawcą, a jej celem – wywołanie zamierzonych zmian w osobowości wychowanka²¹. Edukacja medialna musi więc sięgać swymi korzeniami do procesu wychowania. Stosowanie nowych mediów powinno zmierzać do pełnego i całościowego rozwoju młodego człowieka, dlatego należy wychowywać go do odpowiedzialnego korzystania z nowych technologii medialnych. Tego rodzaju formacja z założenia ma rozwijać kreatywność, odpowiedzialność, samodzielne myślenie i dokonywanie wyborów²²; ma nie tylko umożliwiać poznawanie technik stosowanych przez media, ale także pomagać w przyswajaniu norm dobrego smaku i formułować poprawne oceny moralne, co jest jednym z aspektów formacji sumienia²³.

Św. Jan Paweł II, poświęcając w swoim nauczaniu mass mediom wiele uwagi, o Internecie – jako najnowszym i pod wieloma względami najpotężniejszym z całego szeregu nowych mediów – pisze tak: „Internet oferuje szeroki zasób wiedzy, ale nie uczy wartości; kiedy zaś ludzie przestają odwoływać się do wartości, szkodę ponosi nasze człowieczeństwo i człowiek łatwo traci z oczu swoją transcendentną godność. Choć Internet zawiera w sobie olbrzymi potencjał dobra, bywa również używany w celach złych i szkodliwych (...). Internet w sposób bardzo radykalny zmienia psychologiczny stosunek człowieka do czasu i przestrzeni. Gdy całą swą uwagę skupia on na tym, co konkretne, użyteczne i łatwo dostępne, może mu zabraknąć motywacji do podjęcia głębszej refleksji. (...) Internet sprzyja relatywistycznemu sposobowi myślenia i nierzadko prowadzi do wyzbycia się osobistej odpowiedzialności i zaangażowania”²⁴. Przywołana myśl Ojca świętego wiąże się z nurtem wychowawczym edukacji medialnej, mianowicie z wychowaniem do mediów, czyli z kształtowaniem odpowiednich postaw wobec mediów za pomocą właściwych środków i metod, z odpowiedzialnym i krytycznym

²⁰ Por. J. Stala, *Cywilizacja miłości w dobie ponowoczesności*, w: E. Osewska (red.), *Wychowanie a wyzwania ponowoczesności*, Warszawa 2011, 76.

²¹ Por. W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2004, s. 462-463.

²² Por. B. Krzesińska-Żach, *Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty*, w: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, T. 1, Białystok 2005, s. 57.

²³ Por. EŚSP 25.

²⁴ Jan Paweł II, *Internet nowym forum dla głoszenia Ewangelii*, 4, Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.

korzystaniem z mediów, w szerszym rozumieniu zaś z przygotowaniem do życia w medialnym świecie, w aspekcie kulturowym i społecznym²⁵.

Niezwykle istotna jest współpraca wszystkich środowisk wychowawczych w zakresie edukacji medialnej. Zadanie to w głównej mierze spoczywa jednak na rodzinie i szkole, a wspierane ma być przez pozostałe środowiska wychowawcze. W edukację medialną – jako wspólną inicjatywę – powinny angażować się także środowiska społeczne, jak: Kościół, państwo, organizacje społeczne, a także same media. Główną rolą tychże środowisk jest animacja rodzinnego, szkolnego i społecznego ruchu wychowania medialnego²⁶. Istnieje dziś wiele bardzo ciekawych portali internetowych, na których można odnaleźć materiały stanowiące pomoc w realizacji wspomnianej edukacji²⁷.

W całym procesie wychowania młodego pokolenia powinnością rodziców, nauczycieli, wychowawców, pedagogów, katechetów, duszpasterzy, także osób zawodowo zajmujących się nowymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi jest również przygotowanie młodych do właściwego korzystania z nowych mediów, zwłaszcza z cyberprzestrzeni. Już Instrukcja duszpasterska *Communio et progressio* z 1971 roku mówi o „pilnym obowiązku” kształcenia odbiorców przekazu społecznego według stosownych zasad chrześcijańskich²⁸. W epoce nowych mediów, zwłaszcza Internetu, potrzeba ta jest jednak jeszcze bardziej silna aniżeli kiedykolwiek wcześniej²⁹.

III. Rola i zadania Kościoła w formacji medialnej

Każdemu środowisku wychowawczemu odpowiadają rozmaite formy wychowania do mediów i różne zadania. Podobnie ma się rzecz w odniesieniu do wspomnianych środowisk społecznych. Warto zatem przyrzeć się także wspólnocie Kościoła i dostrzec jej rolę w formacji medialnej młodego pokolenia. Dla-

²⁵ W. Strykowski jest zdania, iż edukacja medialna koncentruje się na realizacji dwóch podstawowych celów: kulturowego – ważniejszego z punktu widzenia pedagogiki, i technologicznego. Sprzyja to przygotowaniu młodego człowieka do świadomego i krytycznego odbioru komunikatów medialnych, budzeniu twórczości medialnej, kształtowaniu umiejętności wywierania wpływu na media (cel kulturowy) oraz nabywaniu kompetencji czy inaczej wykształceniu umiejętności posługiwania się mediami w celu tworzenia komunikatów, uczenia się lub samokształcenia (cel technologiczny). Por. W. Strykowski, *Komputer przedmiotem zainteresowań pedagogiki medialnej*, w: J. Morbitzer (red.), *Komputer w edukacji*, Kraków 2005, 267.

²⁶ Por. KI 11.

²⁷ Por. www.edukacjamedialna.edu.pl, www.dzieckowsieci.pl, www.sieciaki.pl, www.dyzurnet.pl.

²⁸ Por. CP 64.

²⁹ Por. KI 11.

czego edukacja medialna jest zadaniem Kościoła? Jak przygotować przyszłych i obecnych duszpasterzy do roli wychowawców medialnych? Jakie inicjatywy można zaproponować do realizacji, a jakie już są podejmowane?

Edukacja medialna stanowi wspólne zadanie, w które powinna włączać się cała wspólnota Kościoła. Nikt w niej nie jest zwolniony z tego obowiązku. Kościół nie może przyglądać się biernie społecznym skutkom rozwoju techniki, która wywiera tak decydujący wpływ na życie ludzi, zwłaszcza życie młodego pokolenia³⁰. Dlatego od samego początku wnikliwie i uważnie analizuje fenomen nowych mediów, a zarazem obserwuje powstanie, tworzenie i rozwój cywilizacji informacyjnej. Często podkreśla to, że świat nowych technologii medialnych wymaga odpowiedniej formacji ich użytkowników³¹. Między innymi poprzez swoje nauczanie, szczególnie te dokumenty, które podejmują problematykę mediów i zagadnienia z nimi związane, Kościół usilnie stara się nieść wieloraką pomoc społeczeństwu, zwracając także uwagę na nagłą potrzebę formacji medialnej.

1) Doktryna medialna Kościoła

Benedykt XVI podczas przemówienia do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu w roku 2009 powiedział, że „w naszych czasach, właśnie za sprawą coraz nowocześniejszych technologii, dokonuje się prawdziwa rewolucja w zakresie komunikacji społecznej, czego Kościół jest coraz bardziej świadomy i poczuwa się do większej odpowiedzialności”³². Od dawna zresztą przedstawiciele Kościoła śledzą tę zadziwiającą i bardzo szybko postępującą ewolucję mediów, czego wyrazem jest wielość dokumentów i wypowiedzi Magisterium Kościoła w tym zakresie, poczynając od Soboru Watykańskiego II³³. Nauczanie to ulegało jednak ewolucji: od początkowej rezerwy

³⁰ Por. Jan Paweł II, *Kościół a kultura medialna*, 3, Przemówienie do Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 16.03.2001, w: A. Lewek (red.), *Media i dziennikarstwo w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2008, 223-224.

³¹ Por. G. Łęcicki, *Edukacja medialna w służbie katechezy*, *Kultura – Media – Teologia* (2011)4, 74.

³² Benedykt XVI, *Nowe technologie mogą pomagać w krzewieniu poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej*, Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 29.10.2009, w: J. Kloch (red.), *Internet i Kościół*, Warszawa 2011, 77-78.

³³ Por. Sobór Watykański II, *Inter mirifica*, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli (4.12.1963); dokumenty Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu: *Communio et progressio*, Instrukcja duszpasterska o środkach społecznego przekazu (23.05.1971), *Pornografia i przemoc w środkach przekazu: odpowiedź duszpasterska* (7.05.1989), *Aetatis novae*, Instrukcja duszpasterska o przekazywaniu społecznym (22.02.1992), *Etyka w środkach społecznego przekazu* (4.06.2000), *Etyka w Internecie* (22.02.2002), *Kościół a Internet* (22.02.2002); Jan Paweł II, *Szybki rozwój*, List apostołowski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu (24.01.2005); liczne

i ostrożności wobec mediów, przez zachowania moralizatorsko-obronne, później pogłębianą refleksję teologiczną, aż do koncepcji otwarcia się na świat nowych mediów³⁴. Dzisiaj Kościół zaleca „należyte poznanie tych narzędzi i zwrócenie uwagi na ich szybki rozwój oraz różne poziomy wzajemnego oddziaływania, a także dokładanie większych starań, by zdobywać kompetencje w różnych dziedzinach, w szczególności w zakresie tak zwanych *nowych mediów*, jak na przykład *Internet*”³⁵.

W nauczaniu Kościoła o mediach widać zatem wyraźną zmianę. Najpierw obawiano się nowych środków przekazu. W XIX wieku i pierwszej połowie XX dominowało zagadnienie szkodliwego wpływu mediów na wychowanie, dopatrywano się w nich źródeł zagrożeń moralnych i cywilizacyjnych, postulowano także ochronę ich odbiorców. Współczesny paradygmat katolickiej nauki o mediach jest budowany wokół postulatu edukacji medialnej. Dzisiejsze wypowiedzi Kościoła utrzymane są w duchu, iż nie należy obawiać się mediów, ale wykorzystywać je dla większego dobra, dla zbawienia ludzi; nie bać się nowych technologii medialnych, lecz wychowywać ich odbiorców, uczyć dobrego korzystania z nich³⁶.

Podobnie jak w wielu innych dziedzinach odnoszących się do oświaty i wychowania, tak i tym razem Kościół katolicki okazał się prekursorem nowej aktywności pedagogicznej, mianowicie edukacji medialnej³⁷. Jest jedną z pierwszych instytucji społecznych, która zrozumiała, jak ważnym zadaniem w dzisiejszych czasach jest wychowanie do odpowiedzialnego korzystania z nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych³⁸. Postulat tejże edukacji pojawia się w oficjalnych dokumentach Kościoła od dłuższego czasu³⁹. Wypowiedzi mówiących

orędzia papieskie na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu (1967-2018), listy, przemówienia, rozważania i homilie.

³⁴ Por. A. Baczyński, *Mass media*, w: R. Kamiński (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, 466; J. Bagrowicz, *Towarzyszyć wzrastaniu. Z dyskusji o metodach i środkach edukacji religijnej młodzieży*, Toruń 2006, 271.

³⁵ VD 113.

³⁶ Towarzyszy temu przekonanie, iż kompetentny odbiorca sam ma zdecydować, co jest przekazem wartościowym i wiarygodnym, a co nie. Rolą rodziny, szkoły, ale także Kościoła, państwa, a nawet samych mediów jest niesienie pomocy młodemu człowiekowi w kształtowaniu tej kompetencji. Użytkownik nowych mediów ma być bowiem wolnym, świadomym, dokonującym krytycznej oceny i suwerennym w wyborach podmiotem.

³⁷ Por. G. Łęcicki, *Edukacja medialna w służbie katechezy*, 75.

³⁸ Por. P. Drzewiecki, *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010, 50.

³⁹ Już Papież Pius XII w Encyklice *Miranda prorsus* z 1957 roku wskazuje na tę potrzebę, nie tylko w celu zrozumienia języka poszczególnych środków przekazu, ale i kształcenia sumienia, aby odbiorca mógł poprawnie oceniać przekaz medialny. Por. MP 67.

o potrzebie wychowania odbiorców nowych mediów, obecnych w dokumentach różnej rangi, jest bardzo wiele. Nie sposób wymienić wszystkie. Dla przykładu warto jednak przywołać chociażby kilka.

Potrzebę wychowania użytkowników mediów dostrzega Sobór Watykański II. W dekrete *Inter mirifica* z 1963 roku przeczytać można takie słowa: „Odbiorcy – a szczególnie młodzież – niech starają się przyzwyczajać do korzystania z tych środków z umiarem i poczuciem karności. (...) Niech dyskutują na te tematy z wychowawcami i ludźmi doświadczonymi i niech się uczą wydawać słuszną ocenę. Rodzice zaś niech pamiętają, że ich obowiązkiem jest troskliwie czuwać, by widowiska, publikacje i inne rzeczy tego rodzaju, które uwłaczałyby wierze i dobremu obyczajom, nie miały wstępu do ich domu i by dzieci ich nie spotykały się z tym gdzie indziej”⁴⁰.

Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu w Instrukcji duszpasterskiej *Communio et progressio* przypomina, iż: „Na pierwszym miejscu odpowiednią formację powinni otrzymać odbiorcy, by z mass mediów odnosili jak największe korzyści (...). Formacja zatem powinna być dostępna dla wszystkich i przystosowana do poziomu odbiorców”⁴¹. W innym miejscu naucza tak: „Pierwszą powinnością odbiorców społecznego przekazu jest rozeznanie i wybór. Odbiorcy winni gromadzić informacje na temat mediów – ich struktur, sposobów działania i treści – i dokonywać odpowiedzialnych wyborów, kierując się zdrowymi kryteriami etycznymi, które wskazują, co warto czytać, co oglądać i czego słuchać. Dzisiaj każdy potrzebuje jakiejś formy permanentnej edukacji medialnej, polegającej na własnych studiach, na udziale w zorganizowanych kursach lub na jednym i drugim jednocześnie. Edukacja taka nie tylko pozwala poznawać techniki stosowane przez media, ale także pomaga ludziom przyswajać sobie normy dobrego smaku i formułować poprawne oceny moralne, co jest jednym z aspektów formacji sumienia”⁴².

Również św. Jan Paweł II, zatroskany o dobro każdego człowieka, zwłaszcza młodego pokolenia, wielokrotnie przypominał o potrzebie formacji użytkowników nowych mediów. Krótco przed śmiercią w 2005 roku zachęcał do podjęcia działań związanych z wychowaniem medialnym. Użył wówczas takich słów: „W pierwszym rzędzie konieczna jest szeroka praca formacyjna, tak aby media znane były i wykorzystywane w sposób świadomy i odpowiedni. Nowe języki, jakie one wprowadzają, zmieniają proces przyswajania i jakość stosunków międzyludzkich, dlatego bez odpowiedniej formacji istnieje niebezpieczeństwo, że zamiast bycia na służbie osób, doprowadzą one do ich instrumentalizacji i poważnego uzależ-

⁴⁰ IM 10.

⁴¹ CP 65-66.

⁴² EŚSP 25.

nienia. Dotyczy to w sposób szczególny młodzieży, która przejawia naturalną skłonność do technicznych innowacji i również dlatego najbardziej potrzebuje wychowania do odpowiedzialnego i krytycznego korzystania z mediów⁴³.

Z przywołanych wypowiedzi dotyczących doktryny medialnej Kościoła jasno wynika, że jego stosunek do nowych technologii medialnych jest zasadniczo pozytywny i przychylny. Kościół nie przyjmuje postawy kogoś, kto wyłącznie osądza i potępia. Przeciwnie, uważa media nie tylko za wytwory ludzkiego geniuszu, ale również za wspaniałe dary Boże i prawdziwe znaki czasów⁴⁴. Niemniej jednak zdaje sobie sprawę, że należy je traktować jako pewnego rodzaju narzędzia, a te w rękach ludzi mogą być używane do celów dobrych lub złych, w dobry lub zły sposób⁴⁵; mogą przyczyniać się do rozwoju i wychowania człowieka bądź też prowadzić do jego poniżenia, degradacji, niszczenia w nim tego, co dobre i piękne. Dlatego tak ważne dla ludzi Kościoła jest niesienie pomocy w wychowaniu do odpowiedzialnego korzystania z mediów. Benedykt XVI, mówiąc w tym kontekście o formacji medialnej, zauważa, że: „Sam Kościół, w świetle powierzonego mu orędzia zbawienia, jest również nauczycielem ludzkości i życzliwie spogląda na możliwość pomagania rodzicom, wychowawcom, ludziom środków przekazu i młodym⁴⁶”.

W oficjalnych wypowiedziach Magisterium Kościoła wielokrotnie pojawia się temat mediów, komputerów, Internetu, ostatnio także nowych technologii, zwłaszcza serwisów społecznościowych⁴⁷. Zaangażowanie Kościoła nie powinno jednak ograniczać się wyłącznie do teoretycznych wypowiedzi Magisterium⁴⁸. Niesienie pomocy ze strony Kościoła w wychowaniu do mediów sprowadzić można zatem nie tylko do jego nauczania na ten temat, zachęcania do przeprowadzania takiej edukacji, wskazywania jej kierunków czy też dawania konkretnych wytycznych odpowiedzialnym za tę formację środowiskom wychowawczym, przede wszystkim rodzicom. To także praktyka tej edukacji. Pomocną rolę w wy-

⁴³ SR 11.

⁴⁴ Por. EŚSP 4.

⁴⁵ Por. tamże, 1.

⁴⁶ Benedykt XVI, *Dzieci i środki komunikowania: wyzwanie dla wychowania*, 4, Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.

⁴⁷ Warto zapoznać się między innymi z opracowaniami: M. Robak, *Czy Kościół lubi Internet? Sieć komputerowa w świetle wypowiedzi Kościoła katolickiego*, w: T. Ząsepa, R. Chmura (red.), *Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości*, Częstochowa 2003, 55-66; M. Sokołowski, *Kościół katolicki wobec mediów i Internetu*, w: M. Tanaś (red.), *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, Warszawa-Kraków 2005, 145-156; J. Mariański, *Nowe technologie medialne w ocenie społecznego nauczania Kościoła*, 125-137.

⁴⁸ Por. K. Sitkowska, *Kościół wobec wyzwań nowych technologii*, *Kultura – Media – Teologia* (2010)2, 90.

chowaniu medialnym Kościół, jako środowisko wychowawcze, spełnia bowiem poprzez różne formy⁴⁹.

2) Formy wychowania do nowych mediów w Kościele

Przygotowanie do odpowiedzialnego korzystania z nowych mediów stanowi jeden z elementów wychowania chrześcijańskiego prowadzonego w ramach duszpasterstwa parafialnego⁵⁰. Najczęściej odbywa się ono w powiązaniu z pozostałymi elementami formacji chrześcijańskiej. Duszpasterze starają się wychowywać do mediów wszystkich wiernych, a zatem nie tylko dzieci i młodzież, ale także dorosłych. Na młode pokolenie oddziałują jednak intensywniej i niejako dwutorowo: bezpośrednio i pośrednio. Pośrednio oddziałują wtedy, gdy pouczają rodziców, w jaki sposób, jakimi metodami i jakimi środkami powinni oni w tej dziedzinie spełniać swoje obowiązki względem własnych dzieci. Tym samym, w obliczu wielu trudności, Kościół jako instytucja społeczna stara się służyć pomocą rodzinie w jej roli wychowującej, także pomagając w kształtowaniu właściwej postawy wobec nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych⁵¹. Ważne jest, aby owa pomoc nie była sprowadzana jedynie do czysto teoretycznego nauczania na temat wychowania medialnego, lecz była przede wszystkim uskuteczniana przez pracujących w parafiach duszpasterzy przy różnego rodzaju okazjach. Chodzi głównie o sakrament spowiedzi, głoszone homilie, wizyty duszpasterskie w domu, prowadzone duszpasterstwa małych grup religijnych, działanie różnych stowarzyszeń i ruchów, dla których warto organizować na przykład tematyczne warsztaty, kursy, szkolenia itp.

⁴⁹ Por. I. Szewczak, *Rola środowisk wychowawczych w edukacji medialnej*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, 587.

⁵⁰ Kościół zaleca bowiem wypracowanie praktycznych form edukacji medialnej również w ramach działalności duszpasterskiej. W Instrukcji Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu *Aetatis novae* z 1992 roku odnaleźć można wezwanie do opracowania i realizacji odpowiednich programów duszpasterskich w tym zakresie. Dotyczy ono zarówno formacji wiernych, jak i przygotowania kapłanów do posługiwania się mediami w pracy duszpasterskiej. Edukacja medialna stanowi zatem nie tylko dominujący paradygmat katolickiej nauki o mediach, zalecany przedmiot w szkolnictwie katolickim, ale jest również zadaniem duszpasterskim. Por. AN 21.

⁵¹ Por. A. Skreczko, *Pedagogizacja rodziców w zakresie korzystania z mediów elektronicznych w wychowaniu rodzinnym*, w: J. Izdebska (red.), *Media elektroniczne w życiu dziecka*, Białystok 2008, 188-192. Kształcenie rodziców w zakresie nowych mediów (andragogika mediów – pedagogika medialna dorosłych) pozostaje dla Kościoła ciągle jeszcze nowym terenem działalności. Zarówno duszpasterze, jak i katecheci powinni uczynić przedmiotem stałej refleksji i dociekań nie tylko treść, ale także sposoby wychowania medialnego rodziców. Kościół, chcąc wyjść naprzeciw potrzebom współczesnego człowieka, musi podjąć wysiłek organizowania rozmaitego kontaktu z rodzinami.

Duszpasterze powinni jednak przede wszystkim wykorzystywać w tym celu katechezę parafialną oraz prowadzone w szkołach lekcje religii⁵². Potrzebni są bowiem w parafii i szkole jako medialni edukatorzy⁵³. Ponieważ w wychowaniu medialnym postuluje się dzisiaj zasadniczo przygotowanie *e-generacji* do dojrzałego korzystania z nowych mediów, stąd zadaniem nauczyciela religii (duszpasterza, katechety) jest nie tylko przygotowanie uczniów do posługiwania się mediami, ale przede wszystkim uczenie bezpiecznego stosowania nowych technologii jako narzędzi informacji i komunikacji oraz uczenie krytycznego, selektywnego, aktywnego ich odbioru i interpretacji treści przez nie prezentowanych⁵⁴. Istotne jest także kształtowanie przez niego odpowiedniego systemu wartości i ocen, jakim katechizowany powinien się kierować, korzystając z nowych mediów, a także zwracanie uwagi na właściwe korzystanie z tych środków w celu zapewnienia sobie rozrywki i zabawy⁵⁵. Potrzeba, aby nauczyciel religii zdawał sobie sprawę, jak bardzo nowe technologie oddziałują na młode pokolenie społeczeństwa informacyjnego i jaki model życia oraz człowieka jest przez media upowszechniany. Zadaniem duszpasterza, katechety jest zatem – poprzez właściwe wychowanie moralne – ukazywanie integralnej wizji celu ludzkiego życia. Ponieważ młodzi ludzie są dzisiaj zasypywani przez nowe media różnymi pomysłami na życie i osiąganie szczęścia, stąd katecheza parafialna bądź lekcja religii w szkole powinny umożliwiać im dokonywanie krytycznej oceny tych różnego rodzaju propozycji recept oraz przedstawiać wizję życia i szczęścia, które mają sens wskazany przez Jezusa Chrystusa. Takie rozwiązanie stanowi najlepszą pomoc w dorastaniu do samodzielnej oceny rzeczywistości przedstawianej w mediach⁵⁶.

Kościół, starając się wnieść pewnego rodzaju *novum* w edukację medialną, wzbogaca ją zatem o aspekty moralne. Odbiorca jest odpowiedzialny za to, w jaki sposób korzysta z nowych technologii, co ogląda i czyta. Powinien rozeznąć zgodnie ze swoim sumieniem i wybrać to, co bardziej wartościowe. Kościół rezygnuje z narzucania odgórnej cenzury⁵⁷. Doświadczenia minionych epok okazują się bowiem złą praktyką. Zdaniem ludzi Kościoła zdecydowanie lepiej przypominać o misji mediów i o zasadach, którymi powinni kierować się użytkownicy w ich odbiorze, także wzmacniać wśród odbiorców mediów poczucie wolności i odpo-

⁵² Por. I. Szewczak, *Rola środowisk wychowawczych w edukacji medialnej*, 588.

⁵³ Por. S. Ciupka, *Wykorzystanie mediów w katechezie*, w: D. Bis – A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, 387.

⁵⁴ Por. PDK 48.

⁵⁵ Por. S. Ciupka, *Wykorzystanie mediów w katechezie*, 386-387.

⁵⁶ Por. J. Bagrowicz, *Towarzyszyć wzrastaniu. Z dyskusji o metodach i środkach edukacji religijnej młodzieży*, 280.

⁵⁷ Por. KI 11.

wiedzialności za przekaz⁵⁸. W związku z tym, główne zadania, które ciążyą na instytucjach kościelnych czy duszpasterzach działających przy parafiach, to pomoc młodym użytkownikom nowych mediów w rozeznaniu i wyborze treści, jakie te ze sobą niosą, wskazywanie pewnych kryteriów etycznych podejmowanych przez nich wyborów, uwrażliwianie na właściwe wartości (miłość, prawdę, wolność, odpowiedzialność, piękno, wrażliwość itp.), a także prawidłowe kształtowanie sumień dzieci i młodzieży oraz rozwijanie w nich zmysłu krytycznego⁵⁹.

Wszystkie działania kierowane wobec odbiorców nowych mediów mają zatem na celu podkreślenie dobra osoby ludzkiej oraz jej godności⁶⁰. Dzięki temu możliwe jest prawdziwe wychowanie do mediów, przez które Benedykt XVI rozumie formację, która prowadzi dzieci i młodzież do dojrzałego i krytycznego posługiwania się nowymi technologiami medialnymi. Tylko wtedy – zdaniem emerytowanego papieża – ich młodzi użytkownicy będą potrafili dostrzec w nich to, co jest moralnie ważne i dobre. Pozwoli to jednocześnie odrzucać takie treści, które poprzez nowe media promują przemoc i zachowania antyspołeczne, a zatem są szkodliwe dla rozwoju młodego pokolenia⁶¹. Takie spostrzeżenia potwierdzają to, co stanowi fundamentalne przesłanie doktryny Kościoła katolickiego na temat mediów, a mianowicie głoszenie priorytetu wymiaru etycznego jako podstawowego kryterium oceny wszelkich przekazów medialnych⁶².

W opinii kard. Zenona Grocholewskiego, byłego prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego, „edukacja katolicka powinna dziś objąć edukację medialną, by umieć odpowiedzialnie prowadzić media i roztropnie z nich korzystać”⁶³. Stanowisko to poświadczają liczne dokumenty Kościoła, gdzie zaleca się prowadzenie wychowania medialnego w szkołach i wyższych uczelniach katolickich, a także specjalnych ośrodkach formacyjnych⁶⁴. Z wielu różnych stron wskazuje się bowiem dzisiaj na potrzebę pogłębionej formacji medialnej, która za zadanie ma przygotować m.in. młode pokolenie dzieci i młodzieży do właściwego, owocnego

⁵⁸ Por. P. Drzewiecki, *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*, <http://archidiecezja.lodz.pl/1st/wordpress/?p=315> (dostęp: 17.12.2017); K. Ołdakowski, *Media pod lupą*, Kraków 2010, 86-87.

⁵⁹ Por. I. Szewczak, *Rola środowisk wychowawczych w edukacji medialnej*, 588; P. Bury, *Człowiek w mediach*, w: M. Tanaś (red.), *Kultura i język mediów*, Kraków 2007, 211.

⁶⁰ Por. K. Ołdakowski, *Media pod lupą*, Kraków 2010, 90.

⁶¹ Por. A. Lepa, *O wychowanie do mediów*, <http://prasa.wiara.pl/doc/454182.O-wychowaniu-do-mediow> (dostęp: 17.12.2017).

⁶² Por. G. Łęcicki, *Integracyjna oraz dezintegracyjna funkcja mediów w społeczeństwie informacyjnym*, *Kultura – Media – Teologia* (2011)4, 47. Por. także: J. Nagórny, *Społeczeństwo informacyjne. Zagrożenie dla integralności osoby?*, *Ethos* (2005)69-70, 373.

⁶³ Por. J. Tomczak, *Najlepsze, bo katolickie*, I Międzynarodowy Kongres Wychowania Katolickiego w Toruniu, 22.11.2008, *Nasz Dziennik* nr 274 (3291)z dnia 24.11.2008.

⁶⁴ Por. CP 107; AN 28; EŚSP 25.

korzystania z nowych technologii medialnych. Także Kościół powinien stwarzać okazje do tego rodzaju edukacji medialnej za pośrednictwem swoich szkół i programów formacyjnych⁶⁵. W dokumencie *Kościół a Internet* można przeczytać: „Uniwersytety katolickie, kolegia, szkoły i programy edukacyjne na wszystkich poziomach powinny zapewniać kursy dla różnych grup (...), a także bardziej zaawansowane kształcenie w dziedzinie technologii środków społecznego przekazu, zarządzania, etyki i zagadnień strategicznych jednostkom przygotowującym się do zawodowej pracy w mediach lub do pracy na odpowiedzialnych stanowiskach, włączając w to tych, którzy pracują w dziedzinie środków społecznego przekazu dla Kościoła. Polecamy ponadto wspomniane wyżej zagadnienia i pytania uwadze naukowców i badaczy stosownych dziedzin w katolickich uczelniach wyższych”⁶⁶.

Zarówno szkoły, jak i programy formacyjne dotyczące wychowania medialnego powinny obejmować edukację w zakresie wykorzystania nowych technik i poznawania coraz większych możliwości nowych mediów, zwłaszcza Internetu, a także ukazywać istniejące zagrożenia i sposoby radzenia sobie z nimi. Celem takich szkół i programów jest także formowanie użytkowników nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych do wykorzystywania ich w sposób krytyczny i odpowiedzialny⁶⁷. Oczywiście jest rzeczą, że obowiązek wychowania w tym zakresie dotyczy nie tylko placówek katolickich. Spoczywa on również na wszystkich szkołach i na wszystkich etapach edukacyjnych.

Wartym odnotowania jest także fakt, że wychowania medialnego nie mogą być pozbawieni również alumni, przyszli duszpasterze i wychowawcy, którzy bez wątpienia należą już do *pokolenia on-line*. Istotnym dokumentem Kościoła, który traktuje o formacji medialnej kleryków, jest instrukcja Kongregacji Wychowania Katolickiego *Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego przekazu* z 1989 roku. Wskazano w niej na trzy etapy tej formacji. Po pierwsze jest to formacja odbiorców. Każdy alumn jest czytelnikiem, widzem, słuchaczem. Formacja ta ma zatem charakter obligatoryjny dla wszystkich. Drugi poziom uwzględnia specyfikę posługi kapłańskiej i dotyczy skutecznego wykorzystania mediów w duszpasterstwie, jak i zagadnień edukacji medialnej wiernych. Trzeci poziom – specjalistyczny – dotyczy alumnów, którzy już pracują w mass mediach lub którzy wykazują szczególnie zainteresowanie tematyką mediów jako przyszli badacze: medioznawcy i nauczyciele edukacji medialnej⁶⁸.

⁶⁵ Por. EŚSP 25.

⁶⁶ KI 11.

⁶⁷ Por. B. Giemza, *Internet w Kościele – Kościół w Internecie*, Ethos (2005)69-70, 424.

⁶⁸ Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego przekazu*, Rzym 1989, nr 9.

Wobec powyższego, jako kandydaci do kapłaństwa powinni podczas formacji seminaryjnej nauczyć się, jak prawidłowo i owocnie korzystać z narzędzi informacyjno-komunikacyjnych, którymi z całą pewnością będą musieli się posługiwać w różnych dziedzinach życia kościelnego, takich jak: duszpasterstwo, katecheza, ewangelizacja, misje, różne projekty edukacyjne⁶⁹. Świat cyfrowy stał się dzisiaj źródłem wielu nowych możliwości dla duszpasterstwa, a wykorzystywanie nowych mediów przydatne w posłudze kapłańskiej. Im bardziej świat cyfrowy będzie rozszerzać swoje granice, tym bardziej kapłan będzie musiał uwzględnić to wszystko w pracy duszpasterskiej⁷⁰. W tym kontekście Benedykt XVI zwraca uwagę na to, że świat cyfrowy stawia kapłana przed koniecznością nowego odczytania słów: „Biada mi (...), gdybym nie głosił Ewangelii” (1 Kor 9,16).

Słowa te z całą pewnością są potwierdzeniem tego, że nie można bać się nowych technologii. Wręcz przeciwnie, należy je poznawać, zgłębiać na ich temat wiedzę, by w ten sposób odważnie i umiejętnie z nich korzystać, także, a może przede wszystkim, w głoszeniu słowa Bożego i dziele ewangelizacji⁷¹. Nie w eksponowaniu i lansowaniu siebie, nie w próbie zaistnienia w Sieci, nie po to, by poczuć się kimś ważnym i lubianym. Trzeba zrozumieć, że obecność nowych technologii medialnych we współczesnym świecie – oczywista, zrozumiała, choć bardzo często nachalna – z każdym rokiem będzie coraz większa, a same media będą niezbędnym „towarzyszem” pracy duszpasterzy i narzędziem komunikacji z wiernymi. Alumni muszą zatem poznać nowe technologie medialne: ich pojęcie, naturę, charakterystyczne cechy, funkcje, jakie mają do spełnienia, język, jakim się posługują, możliwości ich wykorzystania i usługi, jakie oferują (informacyjne, komunikacyjne), a także zagrożenia, jakie ze sobą niosą. Temu służyć mają wykłady z zakresu informatyki czy mass mediów w duszpasterstwie. Jako przyszli duszpasterze i nauczyciele religii sami muszą nauczyć się odpowiedzialnie i mądrze korzystać z nowych mediów, by potem innych wychowywać do umiejętnego i dojrzałego stosowania technologii medialnych. Nie może bowiem „ślepy prowadzić ślepego”. W innym przypadku dochodzić będzie do różnego rodzaju zagrożeń: złych przyzwyczajeń, nadużyć, zniewoleń, nierzadko także uzależnień, a nawet chorób, o czym można się na co dzień przekonać. Wychowanie medialne stanowi zatem dzisiaj konieczny i jak nigdy wcześniej przydatny wymiar formacji seminaryjnej.

Dobra użytkowników nowych mediów, jak również właściwego i odpowiedzialnego wychowania do korzystania z nich, nie mogą nie mieć na uwadze

⁶⁹ Benedykt XVI, *Rola Internetu w formacji seminaryjnej*, 13.

⁷⁰ Tenże, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym*, 6.

⁷¹ Por. M. Laskowska, *Nowe media w duszpasterstwie*, w: *Media w duszpasterstwie*, Warszawa 2014, 211.

także media katolickie, które – w ocenie kard. Grocholewskiego, powołującego się na prerogatywy zawarte w *Aetatis novae*⁷² – należy „rozwijać i ich używać”⁷³. Zdaniem hierarchy przed kościelnymi instytucjami, agendami i programami stoi szereg istotnych obowiązków w dziedzinie mass mediów. Sama zaś praktyka dotycząca mediów w Kościele musi być nienaganna. Powinna „stosować się do najwyższych standardów prawdomówności, odpowiedzialności, wrażliwości na prawa człowieka oraz innych obowiązujących zasad i norm”⁷⁴. Warto przywołać wskazania II Polskiego Synodu Plenarnego, który zauważa, iż: „Media katolickie powinny rozwijać rubryki poświęcone telewizji i świeckim czasopismom dla dzieci i młodzieży, grom komputerowym oraz cieszącym się popularnością stronom WWW. Na łamach czasopism i w audycjach rozgłośni katolickich należy ukazywać rodzicom sposoby dialogu z dziećmi na temat ulubionych programów telewizyjnych, wyjaśniać, jak konstruuje się obraz telewizyjny, jak oddziałują na psychikę rozmaite programy, a także, jakie skutki powoduje długotrwałe i nieprzemyślane oglądanie telewizji, oddawanie się grom komputerowym i zeglądanie po internecie”⁷⁵.

IV. Podsumowanie

Przeprowadzona refleksja na temat wychowania medialnego młodego pokolenia on-line we wspólnocie Kościoła jako środowiska społecznego – w kontekście zadań wychowawczych, jakie przed nim stoją – umożliwia wysunięcie następującego wniosku. Pokrywa się on ze słowami autorów dokumentu *Etyka w Internecie*. Piszą tak: „Kościół nie zakłada, że będzie dyktować decyzje i wybory, ale pragnie być pomocny, wskazując kryteria etyczne i moralne, które związane są z tym procesem – kryteria, które odnaleźć można zarówno w wartościach ludzkich, jak i chrześcijańskich”⁷⁶. Trzeba pamiętać, że szczególnym wkładem, jaki Kościół wnosi w debatę nad zagadnieniem wychowania odpowiedzialnego użytkownika nowych mediów, jest wizja ludzkiej osoby, jej niezrównanej godności oraz nienaruszalnych praw, a także wizja ludzkiej społeczności, której członkowie razem dążą do wspólnego dobra wszystkich⁷⁷. Kościół, który ma wielowiekowe doświadczenie w wychowaniu człowieka, dostrzega zatem to, co

⁷² Por. AN 17.

⁷³ Z. Grocholewski, *Wychowanie odbiorcy do korzystania z mediów*, w: D. Bis – A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, 34.

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001, 121.

⁷⁶ EI 18.

⁷⁷ Por. EŚSP 30.

jest najważniejsze w edukacji medialnej. Wnosząc do niej dwa bardzo ważne elementy: zaangażowanie na rzecz godności osoby ludzkiej i długą tradycję mądrości moralnej⁷⁸, w swoich działaniach kieruje się przede wszystkim dobrem człowieka.

Nie należy również zapominać, że nowe media są tylko narzędziami człowieka epoki informacyjnej. Są w pewnym sensie cegiełkami nowej kultury. Problemem zatem nie są nowe technologie informacyjno-komunikacyjne. Same w sobie są dobrem, darem Bożym i człowiek powinien z nich korzystać. Pamiętać jednak trzeba, że ich wartość i użyteczność dla człowieka w głównej mierze zależą od sposobu, w jaki je na co dzień wykorzystuje. A wykorzystać je może w wieloraki sposób, także do pracy nad sobą, do własnego rozwoju, zdobywania niezbędnej wiedzy itd. Zagrożeniem dla osoby jest natomiast brak umiejętności odpowiedniego odnoszenia się do nowych mediów i właściwego posługiwania się nimi. Problemy pojawiają się dopiero wówczas, gdy sposób odbioru technologii medialnych jest niepoprawny, a jest takim wtedy, gdy zagraża rozwojowi osoby i burzy wspólnotę ludzką, niszcząc relacje pomiędzy ludźmi. Nie powinno się jednak odsuwać od nowych mediów, ale uczyć się właściwie z nich korzystać oraz w miarę możliwości unikać ich negatywnym wpływom.

Współczesny odbiorca i użytkownik nowych mediów jest uwikłany pomiędzy dwa skrajne podejścia do technologii medialnych. Pośród „technofilii”, która skłania do bezkrytycznego i bezrefleksyjnego konsumowania wszelkich przekazów medialnych a „technofobie”, która jest postawą obawy i lęku przed technologią, nakazującą wręcz izolację od świata mediów. Tymczasem potrzeba koniecznej równowagi, umiarkowania, opanowania, powiedziałbym nawet swego rodzaju „ascezy medialnej” w korzystaniu z nowych cyfrowych zdobyczy. Jak należy ją rozumieć? Może właśnie jako kluczową zasadę w chrześcijańskim podejściu do mediów. Praktykowanie ascezy medialnej nie wymaga specjalnych umiejętności czy kompetencji. Jest bardziej sztuką i mądrością, aniżeli wiedzą, której trzeba się uczyć. To praktyka życia duchowego⁷⁹.

Poza tym rozumienie nowych mediów staje się dzisiaj warunkiem rozumienia świata i obrony przed wszechobecną manipulacją, informacją, a umiejętność racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z nich jest niezbędnym elementem efektywnego funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Wychowanie do mediów staje się zatem wymogiem współczesności. Dzisiaj bowiem, jak nigdy wcześniej, koniecznym i najlepszym rozwiązaniem, aczkolwiek najtrudniejszym, jest rzetelna formacja medialna, połączona ze zdobywaniem umiejętności odpo-

⁷⁸ Por. B. Gienza, *Internet w Kościele – Kościół w Internecie*, 411.

⁷⁹ Por. P. Drzewiecki, *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013, 170-171.

wiedzialnego korzystania z nowych technologii. Wychowanie medialne pokolenia on-line jawi się jako niezbędny element integralnego procesu wychowania człowieka epoki informacji.

W wychowaniu tym niezbędne jest harmonijne współdziałanie wszystkich odpowiedzialnych za tę formację środowisk wychowawczych. Ich przedstawiciele: rodzice, wychowawcy, pedagodzy, nauczyciele, pracownicy mediów, ale także duszpasterze i katecheci nie mogą pozostać bezsilni wobec narastającej ekspansji nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Z pełnym zaangażowaniem i przy ogromnej współpracy – zachowując jednocześnie specyfikę własnych oddziaływań – muszą podjąć wyzwanie, jakim jest wychowanie do odpowiedniego korzystania z nowych mediów, aby pomóc zarówno sobie, jak i młodemu pokoleniu.

W Polsce niestety brakuje informacji o prowadzonych programach wychowania medialnego w szkołach katolickich czy inicjatywach parafialnych i diecezjalnych w tym zakresie. Brakuje koordynacji działań i podejmowania wspólnych przedsięwzięć w skali kraju. Kościół, będąc środowiskiem wychowawczym o dość dużym jeszcze zasięgu oddziaływania, również w tym zakresie ma jeszcze wiele do zrobienia.

Słowa kluczowe: nowe media, technologie informacyjno-komunikacyjne, społeczeństwo informacyjne, wychowanie medialne, pokolenie on-line, Kościół.

Summary

THE ATTITUDE OF THE CHURCH TOWARDS MEDIA LITERACY OF THE ONLINE GENERATION

Media literacy has become a crucial requirement of our times: the age of the information society. In particular, it concerns children and the youth. Born in the digital age, young people come face to face with all sorts of new communications media (the Internet, mobile networks, computer games, music players, etc.) on a daily basis. This may either contribute to or hinder their development and intellectual formation. Everything depends on the extent to which the online generation is prepared for a conscious, critical and active use of the new technologies. In order to prevent the various dangers posed by new communications media and to assist children and young people in their comprehensive development, there arises a pressing need for educating them in terms of a proper media perception and use. The article explores the issue by explaining the nature of the aforementioned education and its relation to the community of the Church. The study shows the necessity of preparing the younger generation for a responsible and wise management of new information and communications

media and technologies. It also provides a valuable guide for all those responsible for young people's development and formation. It is addressed primarily to parents, educators, teachers, priests and all those who are not indifferent to the issue.

Key words: new media, information and communications technologies, media literacy, the online generation, the Church.

Bibliografia

- Andrzejewski M., *Wychowanie do odbioru nowych mediów młodego pokolenia społeczeństwa informacyjnego*, Gniezno 2013.
- Bednarek J., Andrzejewska A., *Cyberświat – możliwości i zagrożenia*, Warszawa 2009.
- Benedykt XVI, *Dzieci i środki komunikowania: wyzwanie dla wychowania*, Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.
- Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechnić kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni*, Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.
- Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*, Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.
- Benedykt XVI, *Rola Internetu w formacji seminarystycznej*, Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Kongregacji Edukacji Katolickiej (7.02.2011), L'Osservatore Romano (wyd. pol.), 32(2011)4/332, 12.
- Benedykt XVI, *Nowe technologie mogą pomagać w krzewieniu poszanowania godności i wartości osoby ludzkiej*, Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 29.10.2009, w: J. Kloch (red.), *Internet i Kościół*, Warszawa 2011, 77-80.
- Bis D. – Rynio A. (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010.
- Drzewiecki P., *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010.
- Drzewiecki P., *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013.
- Dziekoński S., *Uwarunkowania wychowania współczesnej młodzieży*, w: J. Kottowski (red.), *Wychowanie i szkoła pełne nadziei*, Episteme (2009)94, 9-20.
- Franciszek, *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.
- Izdebska J. – Sosnowski T. (red.), *Dziecko i media elektroniczne – aktualność tematu, jego znaczenie pedagogiczne i społeczne*, Białystok 2005.
- Jan Paweł II, *Internet nowym forum dla głoszenia Ewangelii*, Orędzie na 36. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.

- Jan Paweł II, *Kościół a kultura medialna*, Przemówienie do Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, 16.03.2001, w: A. Lewek (red.), *Media i dziennikarstwo w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2008, 223-224.
- Krzesińska-Żach B., *Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty*, w: J. Izdebska – T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, T. 1, Białystok 2005, 54-59.
- Lęcicki G., *Edukacja medialna w służbie katechezy*, *Kultura – Media – Teologia* (2011)4, 72-81.
- Mariański J., *Nowe technologie medialne w ocenie społecznego nauczania Kościoła*, w: S. Partycki (red.), *E-gospodarka, E-społeczeństwo w Europie Środkowej i Wschodniej*, T. 1, Lublin 2009, 125-137.
- Przybysz M., Wielebski T (red.), *Media w duszpasterstwie*, Warszawa 2014.
- Pyżalski J., *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot 2011.